

פסוקי חזקת

302

1 [קנד] כשם שצריך אדם להאמין בהש"י כך צריך אה"כ להאמין בעצמו. ר"ל שיש להש"י עסק עמו, ושאיננו פועל בטל, שבין לילה כו"ל, וכחיתו שדה שלאחר מיתתם נאבדו ואינם. רק צריך להאמין כי נפשו ממקור החיים ית"ש, והש"י מתענג ומשתעשע בה כשעושת רצונו. וזה פי' ויאמינו בה' ובמשה עבדו (שמות יד, לא), פי' משה ר"ל כלל ששים ריבוא נפשות ישראל בדור ההוא, האמינו שהש"י חפץ בהם [וממילא גם כן במשה, אשר הוא ממש הם, וכמו שאמרו ז"ל (בבא בתרא קנא, ב) שכל זמן שהיו ישראל נזופים לא נתיחד הדבור למשה. וכמ"ש במק"א² כי בכל חטאי ישראל חטא גם כן משה שהוא כללותם. כמו בעגל היה חטא משה בשבירת הלוחות, ובאמת הוא דבר תמוה וזר מאוד אפילו לקרוע ספר תורה בחמתו ולהשליכה לארץ מכתב יד סופר דעלמא, כל שכן הלוחות מכתב ה'. והוא ממש חטא דעגל כמ"ש במק"א. וכשנאמר לו יישר כחך ששברת, ידע כי גם בני ישראל כן. כמ"ש בעבודה זרה (ה, א) בואו ונחזיק טובה לאבותינו כו"ל³. ובקברות התאוה, אמר הצאן ובקר ישחט (במדבר יא, כב). וכן במי מריבה. ובמרגלים, היה חטאו השליחות כמ"ש שלח לך לדעתך. ואכמ"ל כולם] ורוצה ומקבל נחת רוח מן חלק הטוב שבהם:

(1)
1733
ג' 33
א"ת ק"ג

"כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תסין
לראתם עוד עד עולם" (יד, יג)

(2)

1515
ב' תשס"ה
ס' כ"א

1 בימיו של ה"נודע ביהודה" התווכחו ביניהם גדולי ישראל בפולניה על שאלה מהו שבתא לפנייהם. וכך היה הדבר: שני אחים חיו שנים רבות באהבה ואהבה, והיו שותפים בעסקים שונים, אבל פתאום התחיל השטן מרקד ביניהם. פרצו סכסוכים, קטטות ומריבות שגרמו לפירוד גמור ביניהם. הגיעו הדברים עד כדי כך, שאחד מהם קפץ ונשבע שבועה חמורה שאין לה התרה, כי לא יוסיף לראות את שני אחיו לעולם. שבועה זו דיכאה את רוחו של האח השני עד כי אחזהו השבץ (מח).

האח החי נפשו הייתה מרה עליו, רגשי אשמה אכלו את לבו כי ידע שהוא מקצטו היה הגורם למותו של אחיו, ביקש לבוא לראות את פני אחיו המת ולבקש ממנו מחילה וסליחה, אבל שבועתו החמורה עמדה לו כשטן על דרכו.

11 הוא פנה אל רבני עירו כדת מה לעושת. וכמעט כולם עמדו על דרך אחת של "החזרת השבועה", וכיסוד שימשה להם ההנחה שבתלמוד ובפוסקים "שלא על דעת ה"ן נשבע". ובענין זה, שלא על דעת שלא לבקש מחילה מן הנפטר נשבע. כשהגיע ה"נודע ביהודה", והוא עדיין צעיר לימים, אמר שאין לחפש את הפתרון "ישאלה בדרך של התרת השבועה, לפי שכנדון זה יש היתר מפורש בתורה.

12 הנה משה אמר לישראל "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם". מאמר ה' והבטחתו שקולה בודאי כנגד שבועת בני אדם. ושוב כתוב (פסוק ל) "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים", הרי לפנינו ראייה כי האיסור לראות פני החי אינו כולל איסור לראות פני אותו האיש המת. והיה מי שרצה להשיב על דבריו, כי ממה שראו ישראל את מצרים מת על שפת הים עדיין לא מוכח כי ראו אותם ממש בפניהם, אפשר רק מרחוק ראו את גויותיהם. על כך השיב ה"נודע ביהודה", כי לפי המבואר במכילתא במדרשים, כל אחד מישראל הכיר בפני המתים את נוגשו ואת לוחצו ממצרים.

אשירה לה' פי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים (ט"ו א')

1 לפלא, כי בחזקת דברי השירה על ניסי ה' על הים הגיח מלחזכיר את חנס היסודי והעקרי, מחשבת הים על פרעה ורכבו ופרשיו, וזכר אותו רק לאחר גמר השירה, כי בא סוס פרעה ורכבו ופרשיו בים וישב ה' עליהם את מל הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים (להלן פסוק י"ט), שכל זה הוא נס עקרי, גלוי ומחולט שלא יפול בו שום ספק — ופתח בדבר קל שאין ניכר בו נס נראה והכרחי, בירית סוס ורכבו בים, שדבר כזה, טביעת סוס ורכבו יקרה לפעמים כשהסוס נכנס לתוך נהר לעבור בו ובעת ויבוא ויהפך חמרכבה עליו ועל רכבו ויטבעו יחד, וזה אפשר מאד שיקרה כדבר טבעי, וגם אין מתפלאים על זה, ואם כן מה ראה משה להעמיד על נס דבר

(3)
1505
פ"כ

(1)

ואפשר לפרש עפ"י מה שאמרו באגדה דחלק (צ"א ב') על הלשון או ישיר, ודייקו למה כתיב בלשון עתיד, ולא אז שר, בלשון עבר (ולמעלה זכרנו דיוק זה ופרשנוהו על דרך הפשט, וכאן מתבאר על דרך דרש אגדי), ופרשנו דלשון זה מרמז על דורות הבאים, לשיר שירי תהלה לה' על הנסים שעושה לישראל, ולכן כתיב אז ישיר.

4
100

והנה ידוע הוא, כי בדורות העתידים, בגלות ישראל חדלו להראות נסים גלויים, ובולטים, רק נסים כאלה היוצאים ממקרים טבעיים ועלוטים כמו בלבוש טבעי — נסים כאלה לא תמו ולא יתמו מישראל, ומי שעין בוחן לו ולב מבין — הוא יראה וירגיש גם במהלכים טבעיים מכלל חיי ישראל באומות, בכלל ובפרט, קרני אור השגחה ממרום.

ואת זה רצה משה להאמית לישראל ולרמז להם, כי כאשר יראו דורות הבאים מקרים וגלגולים שונים בחיי ישראל וקיומם בארצות גלותם — לא יתלו את המקרים במהלך טבעי, כי אם במקור נסי העטוף וצפין במלבושים טבעיים, ויען כי כפי המתבאר רמזו בלשון אז ישיר שירי הדורות הבאים — הראה להם מין מקרה כזה, שאעפ"י שעל פי החזונויות שלו הוא טבעי וישר הולך עם מאורעות החיים השוטפים — בכל זאת, עקרו וסבתו ופנימיותו הוא נסי, ורק אין נראה גלוי לכל.

16

והראה להם למשל טביעת סוס ורכבו, שאעפ"י שמקרה כזה אפשר לבא גם בדרך הטבע, בכל זאת עקרו וסבתו בהשגחה, וכמו שאמרו, אין אדם גוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז' ב'), וכן

הוא בכל דבר וענין הנוגע למהלך חייהם ועבודותיהם של ישראל בעמים, בהכל ובכולם צפונה השגחה פרטית, וזה עיקר גדול באמונה.

21

ועפ"י באור זה אפשר עוד לפרש היטב כונת אגדה אחת המובאה בפיוט לפרשת זכור בזה הלשון, ואם כל המועדים יהיו בטלים ימי הפורים לא יבטלו, ע"כ (ומקורה במדרש שוחר טוב). והנה זה פלא, במה יתרון גדול כזה לנס פורים על ניסי כל המועדים אשר הופיעו והבריקו בהתגלות אלהות, כמו בפסח, בכל הענינים עם פרעה עד קריעת ים סוף, ובשבועות — מתן תורה וכל המסתעף מזה, כמבואר בתורה בפ' יתרו ובפ' ואתחנן; ובסכות — ענני כבוד, וכולם נסים גלויים ומוחלטים, באין כל שמץ נדנדור הרהור להנהיג טבעית בכל עניניהם, בעוד אשר המאורע בפורים נחשבת למאמינים לנס, ולבלתי מאמינים למאורע טבעית, ואין מופת הוחד כי כל ענינו עבר בנס — והנה אחר כל אלה עומד נס זה למעלה מכל הנסים הגלויים והבולטים, עד שגם אם כל המועדים יהיו בטלים, ימי הפורים לא יבטלו, והפליאה בולטת ותמהה, למה זה כן ואיך זה כן, ואין קץ לפלא.

26

31

אף על האמת הדבר ישר ונכון וקיים, והיא הנותנת, כי יעז שנס פורים לא הי' בולט ונראה בגלוי לעין כל, אך הי' עטוף בלבוש טבעי, ולעומת זה ניסי כל המועדים היו ניכרים לכל בהחלט גמור, לכן בדורות הבאים, אם יבטלו נסים גלויים, כמו עתה בהמשך גלותנו, שאין רואים נסים גלויים כמו ניסי המועדים, אבל נס כנס פורים העטוף וטמון בלבוש טבעי — נסים כאלה עד עולם לא יבטלו, ואף גם בהיותנו בגלות.

36

והי' כונת לשון המדרש, אם כל המועדים יהיו בטלים ימי הפורים לא יבטלו, לא על המועדים עצמן, כי אם על מאורעותיהם הנסיות, כלומר, ניסי כל המועדים, גלויים ובולטים — אם הם יבטלו בתקופת הגלות — נס פורים העובר במהלך טבעי לא יבטל לעולם, והענין מבואר.

3. Staying in Touch

1 The Gemara⁸ provides the background to the institution of reading the Torah in public on Mondays and Thursdays, indicating that this enactment goes back to the earliest days of the Jewish people in the desert:

- 6 "And they traveled three days in the desert and they did not find water."⁹ Those who expound verses metaphorically said "water" refers to Torah, as it says "Ho, all who are thirsty go to the water."¹⁰ As soon as they went three days without water they instantly became weary [and complained]. The prophets among them rose and instituted that they should read from the
- 11 Torah on Shabbos, Monday and Thursday, in order that they not go three days without Torah.

Aggadot
Rav Bernstein
p. 201-203

2

6
pe
/ It is interesting to consider when exactly were these three days that led us to act contentiously through lack of learning Torah. How far into our wanderings in the desert were we? The Gemara doesn't discuss it. However, if we look at the verses in their source, we will see that these were the three days immediately following the passing of the Jewish people through the Red Sea.

6 This casts everything the Gemara says in an entirely new light.

11 The splitting of the Red Sea was one of the greatest miracles ever experienced by our people. One can only imagine the feelings of euphoria, elevation and inspiration that we felt as we passed through the sea with the water as walls on either side. Emerging on the other side, we saw that our oppressors of so many decades who had chased after us to capture and re-enslave us had been drowned and we were finally free.

...
us for months — if not years — to come!

In the event, the Gemara says they lasted for three days.

16 The crucial lesson here is that as uplifting as any event may be, that elevation is in danger of dissipating fairly swiftly if a person does not take steps to preserve it. Returning back to one's everyday concerns can serve to dull very quickly the inspiration one felt just a couple of days ago.

21 Equally crucial to note is the measure which was introduced as the antidote to this dissipation — the institution of regular Torah learning. How does learning Torah achieve this?

26 An elevating event comes from a place of elevated living. It is an experience which calls to a person to rise above his mundane concerns and lead a meaningful and idealistic existence. Once a person re-engages in his day-to-day affairs, he loses the connection with that message; he ceases "speaking that language," and hence the effects of that inspiring event are lost.

31 The study of Torah serves to keep a person connected to the elevated place where that event came from. It serves to maintain a consciousness that higher (and godlier) things are expected of him. Moreover, it does not make any difference which area of Torah one may be studying, for the underlying theme of all Torah study is determining how Hashem wants me to act in any given situation, how He wants the world to look, and what I can do to help make it look that way. That awareness keeps a person logged in to the source and substance of his elevating experiences.

41 These verses quoted by the Gemara form the final section of the Torah reading for the seventh day of Pesach, which commemorates the splitting of the Red Sea. We may ask: Why does the Torah reading not end with the Song of the Sea itself, which was undoubtedly the high point of that occasion? Why do we continue reading about their ensuing journey in the desert where they complained? It doesn't seem relevant to the story at hand and, if anything, seems to end on a lower note!

46 The answer is: If we do not read those ensuing verses about how they complained within three days of crossing the Red Sea, we are in danger of losing the inspiration from reading about the crossing, as surely as

51 home after the Song of the Sea, we would have missed out on the most important part of the message: without regular Torah learning, it won't stay with you!

In other words, we read about *their* disconnect from the experience

1 למען אנחנו הינך בתורת. אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יתירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט. לשון רש"י * ואיננו נכון * אבל הוא כמו שאמר המאכילך מן במדבר אשר לא ידעו אבותיך למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך ²⁴ כי נסיון הוא להם שלא היה בידם ²⁵ מזון ולא יראו להם עצה במדבר רק המן שלא ידעו מתחלה ולא שמעו מאבותם ויורד להם דבר עם בנימו וירעבו אליו ועם כל זה שמעו ללכת אחרי השם לא מקום להם וככה ²⁶ אמר להם עוד וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענותך ולמען נסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצותיו אם לא ²⁷ כי ²⁸ היה יכול להוליכם בדרך הערים אשר סביבותיהם והוליכם במדבר נחש שרף ועקרב ²⁹ ושלא יהיה להם לחם רק מן השמים דבר יום ביומו לנסותם ולהטיב להם באחרונה שיאמינו בו לעולם. וכבר פירשתי ענין הנסיון בפסוק והאלהים נסה את אברהם ³⁰. והרב אמר במורה נבוכים ³¹ לדעת כל יודע ³² ולנסות היש תועלת

(7) כחלן

(ב) וזכרת את כל הדרך וגו'. יאמר כי תוכל לדעת שיש בעשיית המצות טובה שלמה ולא יהיה צדיק נעזב ומבקש לחם ³³. וזו השם פרנס אותך במדבר במעשה נס גדול בעבור יצאתך אחר מצותיו, וכבר פירשתי ³⁴ בפרשת המן טעם למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצותיו אם לא. כי היה נסיון גדול להם שלא ידעו עצה לנפשם ויכנסו במדבר הגדול לא מקום לחם. ואין בידם כלום מן המן אבל ירד דבר יום ביומו. וחם השמש וגמס ³⁵, וירעבו אליו מאד וכל זה עשו לשמור מצות השם ללכת כאשר יצוה. והשם היה יכול להוליכם בדרך הערים אשר סביבותיהם, אבל הביאם בנסיון הזה כי ממנו יודע ³⁶ שישמרו מצותיו לעולם *.

(8) כחלן עכ"ל מ"ק

(10) אלה א

למען אנחנו וגו'. קעה) כי לחם מן השמים לא יעניך שום תיקון וצרכי יסוד פנינים מכל ואגראס הינך וגו'. עוד ולא מצינו טעם דבר יום ביומו למען אנחנו כשזכרתי לך כי כלל יום למצותיו קעה):

שאלו תלמדיו את רבי שמעון בן יודי מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה למלך כשר דם שיש לו בן אחד פסק לו מוונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה עמד ופסק מוונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום אף ישראל מי שיש לו ארבעה חמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למוד ונמצאו כולן מתים ברעב נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים דבר אחד שהיו אוכלין אותו כשהוא חם דבר אחר מפני משאוי הדרך.

(9) ש"ע י"ח א"ר

**וַיִּרְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָזְוִיו בֶּן הָאֵל
כִּי לֹא יָדְעוּ מַה הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא
הַלְחֹם אֲשֶׁר נָתַן ה' לָכֶם לֶאֱכֹלָהּ" (טו, טז)**

(11) דמחא דניצמ דג' - דניצמ

1 יש להבין כיצד בני ישראל נהנו מהמן שהוא מעשה ניסים, הרי קיימא לן שאין נהנים ממעשה ניסים. וכפי שמסופר בתלמוד (תענית כד, ע"א): אשתו של רבי חנינא בן דוסא הסיקה את התנור בלא פת, משום שלא היה לה קמח מרוב עניות. וכדי שלא ירגישו בה, הייתה סתם מדליקה אש בתנור. וכאה שכנתה וחרפה אותה שהייתה אומרת: ראו את זאת האשה שהסיקה תנור בלא פת. והייתה משחקת עליה. באותה שעה הלכה אשת רבי חנינא בן דוסא אצלו, ואמרה לו: כך וכך אמרה לי שכנתי. אמר לה: לכי לתנור ותמצאי אותו מלא בפת. הלכה ומצאה התנור מלא בפת. אמר לה רבי חנינא שלא תאכל ממנו משום שהוא מעשה ניסים.

אם כן רואים שאין נהנים ממעשה ניסים, ואיך בני ישראל נהנו מהמן שהוא מעשה ניסים?
וביאר הגאון הרב חיד"א בספרו "נחל קדומים", שזהו שאמרו בני ישראל אחד לשני: "מן הוא". מן ראשי תיבות מעשה ניסים "כי לא ידעו מה הוא", אם זה נקרא מעשה ניסים ואסור להנות או לא.

(4)

על כן ענה להם משה "הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה", הוא הלחם בה"א הידיעה, הלחם הזה זהו בשכר אברהם אבינו שאמר למלאכים: "ואקחה פת לחם". ופפי שמוכא בתנא דבי אליהו רבא (יב): בשכר ואקחה פת לחם זכו למן. ואם כן זהו גמול לאברהם, ואין זה בגדר מעשה ניסים ומותר להנות.

12
ס

עוד ביאר הרב חיד"א, שבדברו שהוא פיקוח נפש מותר להנות ממעשה ניסים.

עוד ביאר רבי יוסף ביטון זצ"ל בספרו "קול יוסף", על פי דברי התנא באבות (פ"ה מ"ו): עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן: פי הארץ ופי הבהר, הקשת והמן... ומכיון שהמן כבר היה בעולם שנברא בערב שבת של בריאת העולם, אין זה מעשה ניסים ומותר להנות. והיינו, "הוא הלחם" שנברא בבין השמשות.

10

ז"ל ד"ר ש"ס

ועל כן אנו מתפללים תפלת יעלה ויבא בימים שמקריבים בהם קרבן מוסף, שהרי כדי שתעלנה זכותינו למעלה צריכה כל מצוה לעבור השבעה רקיעים (עי' חגיגה יב.), וכבר כתב הגר"א שזהו הטעם של זי לשונות של עלייה בתפלת "יעלה ויבא", ומסיימים "ויזכר זכרוננו" שיתעוררו הזכיות ויעלו למעלה להיות נצחיים. אולם בראש השנה שהוא יום הדין ש"זכר כל היצור לפניך בא מעשה איש ופקודתו וכו' מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש", אז זכר הנך עולה ג"כ למעלה, ואפילו עבירה כל שהיא עולה לפני כסא הכבוד, ואנו מתפללים "זכרונות" שיעלה זכרוננו לטובה ולא תכבינה העבירות את המצוות בזכות התעוררות התשובה ביום הדין. ולפיכך נקרא ראש השנה "יום הזכרון" שהכל בבחינת "זכירה".

1

6

11

16

ומה שאמר הקב"ה "כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים", פ"י שלא ישאר שום רושם מהם ולא יהיה להם שום שייכות

עם קיום נצחי, על אף שבשנאתם את ישראל היו גורמים הרבה פעמים שיחזרו ישראל בתשובה לאביהם ש"בשמים", וזהו ענין רוחני נצחי, נשבע הקב"ה שלא יעלה זכרם לשמים וישאר תמיד מ"תחת השמים" וימחה מתייה עולמית.

11

(יוזיד) ויאמר ה' אל משה כתב זאת זכרון בספר וגו' כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים.

ובמכילתא נשבע הקב"ה בכסא הכבוד שלו אם אניח נין ונכד של עמלק תחת כל השמים. ולשון "תחת השמים" צריך ביאור.

ובאמת יש להבין במקראי קודש שמצינו ענין זכירה אצל הקב"ה (נח ה,א) "ויזכור אלקים את נח", וכן (בחוקותי כו,מב) "וזכרתי את בריתי יעקב וגו' והארץ אזכור", וכן (שם,מה) וזכרתי להם ברית ראשונים, ועוד, איך שייך לומר אצלו ית' שהוא "זוכר", הרי אין לפניו שכחה והכל גלוי וידוע לפניו, ומה זה שאנו מתפללים זכור ה' וכו'. ומההכרח

1

6

11

לומר שדברה התורה בלשון בני אדם כדי לשבר את האוזן מה שיוכל לקלוט, ועל דרך זה יכונה איזה הנהגה של מעלה בשם "זכירה", וצריך ביאור.

הנה כל מעשה מצוה או דיבור של מצוה או אפילו הרהור אחד של מחשבה טובה, הרי היא נשארת לפני הקב"ה לעולם, וכל הרהור והרהור בענינים רוחניים וכל דיבור ודיבור וכל פעולה ופעולה אפילו כהרף עין אינו נמחק, שמפאת היותו דבוק ברוחניות נעשה דבר נצחי לעולמי עד. אמנם מצינו שיש בכח עבירה לכבות מצוה (סוטה כא.), ובעבור האדם על רצון קונו תוכל להתבטל נצחיות המצוה, וזה נקרא "שכחה" כלפי מעלה. ועל זה כתב "ויזכור" כלומר שמאיזה טעם היה מקום "לשכוח" הזכות של מטה ולא זכה לקיום נצחי עד שריחם הקב"ה ו"זכרו".

5

והנפלאות שעשה ה' לעיניהם, בכל זאת נכנס ספק בלבם והרהרו שאולי משה רבינו עשה כל אלה מעצמו ח"ו ע"י שיש לו שלטון על הטבע להפך באיזה כח טמיר את כל הדברים הטבעיים כרצונו.

וכן מצינו למעלה (ט"ז ר) אצל המן, שאמרו להם משה ואהרן, ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים, ופירש רש"י שם: לפי שאמרתם לנו, כי הוצאתם אותנו, תדע כי לא אבחנו המוציאים אלא ה' הוציא אתכם וכו', וכן ה"י כאן ברפידים, לפני שבא עמלק עליהם, ולכן כתוב מקודם, ויחזו ברפידים ואין מים לשתות העם, וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה ויאמר להם משה מה תריבון עמדי מה תנסון את ה', ויצא שם העם למים וילן העם על משה ויאמר למה העליתנו ממצרים וגו', ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לכם הוזה עוד מעט וסקלוני, נראה מזה שכשהי חסר להם מים לא פנו אל ה' להתפלל לפניו שיתן להם מים, אלא באו בטענות ומריבות על משה, למה זה העליתנו ממצרים, כאילו הוא עשה זאת מדאם עצמו, וכ"כ העיקר לו

למשה עד שצעק אל ה' עוד מעט וסקלוני, וחיינו שגם עכשיו עדיין עמדו בדעתו שאולי רק משה מעצמו הוא המוציא אותם והוא העושה הכל, גם הרהרו בלבם וחלו שאולי כ"ז הוא ע"י המטה שיש בכוחו לעשות דברים נפלאים יוצאים מגדר הטבע, וראה לזה, שבשביל זה אמר לו הקב"ה למשה ברפידים (לעיל פסוק ה'), ומטך אשר הכית בו את היאור קח בידך והלכת, וכתב שם רש"י: לפי שהיו ישראל אומרים על המטה שאינו מוכן אלא לפורענות בו לקה פרעה ומצרים כמה מכות במצרים ועל הים, לכך נאמר אשר הכית בו את היאור, יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן, ע"כ, משמע מזה שגם הרהרו לתלות המעשים בכח המטה, מכל זה נראה שהיה ספק בלבם אם יש ה' בקרבם ועל ידו נעשה להם כל אלה, אם אין, אלא שצ"י משה והמטה נעשה להם הכל.

וכדי להוציא מלבם מחשבה זאת, שלא יחשבו שהנסים הללו נעשו על ידי חכמתו של משה אף ע"י המטה, — הביא הקב"ה את עמלק שילחם עם ישראל, והמלחמה תהי' באופן זה שפעם יתגבר ישראל ופעם יתגבר עמלק, כפי התקרבותם והתדבקותם לה' בכל עת ובכל רגע, או כפי רפיונם ממנו, ומשה שהבין וידע סיבת ביאת עמלק עכשיו, לכן אמר ליהושע, בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק — אחה ואנשיך תלחמו בעמלק — ואנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים בידי, לאמר, אנכי מוכרח להסתלק מכם במלחמה זו ואני אפרד מכם כעת, כדי שלא תאמרו גם עתה שאני המנצח והמושיע, וגם את מטה האלקים לא אמסור לשום אחד מכם כדי שלא תאמרו שהמטה הוא בעל יכולת

127
767
201

פרשה זו שתומה ורבו בה הדקדוקים (ובכמה מהדיוקים כבר עמדו המפרשים), א) למה צוה משה רבינו את יהושע להלחם בעמלק ולא נלחם בעצמו, כמו שאר המלחמות שלחם עם

סיחון ועוג, ב) מה טעם עלה משה לראש הגבעה דוקא, אם להתפלל, הלא אדרבא להתפלל צריך לרדת למקום גמון ע"ש ממעמקים קראתיך ה' (כדאייתא בברכות י'), ג) מה הכוונה שלקח משה עמו את המטה לראש הגבעה, הלא לכאורה לא עשה שום פעולה עם המטה, ד) למה נשתנה מלחמה זו משאר כל המלחמות שלחמו ישראל עם אויביהם, שבמלחמה זו כל שעה ושעה נשתנה המצב, שפעם גבר ישראל ופעם גבר עמלק, ה) מה ה' עכשיו למשה שכבדו ידיו כל כך, הלא ה' גבור שהוא לבדו הקים את המשכן, מה שלא ה' יכול שום אדם מישראל להקים, גם הוא נלחם עם סיחון ועוג שהיו גבורי עולם, והפיל את עוג מלך הבשן והרגו, ועכשיו נחלש עד שלא ה' יכול להרים את ידיו, ובמכילתא אמרו יקרו ידיו של משה באנחה שעה כאדם שתלויין לו כדיון של מים, ומה טעם נעשה לו עכשיו ככה, ו) מה ענין המזבה שבנה משה וקרא לו ה' נסי.

ויש לבאר בזה, דהנה אמרו בפסיקתא ובילקוט לאן (וכ"ה בבב"ש) ובמדרש כאן בקיצור): ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, ע"י שרפו ישראל ידיהם מן התורה ומן המצוות, שהכתוב אומר ויקרא שם המקום מסה ומריבה, התחיל הקב"ה צווח על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה', א"ר לוי למה היו ישראל דומין לאחד שהיה לו בן והרכיבוהו על כתיפו והיה מוליכו כשוק, והי' הבן רואה דבר של חפץ ואמר לאביו קח לי, והוא לוקח לו פעם ראשונה ושניה ושלישית, ראה הבן אדם אחד אמר ליה ראית את אבא, א"ל שוטה אתה רוכב על כתפי וכל מה שאתה מבקש אני לוקח לך, ואתה אומר לזה ראית את אבי, מה עשה אביו השליכו מעל כתפו ובא הכלב ונשכו, כך

ענני כבוד וכו', בקשו מן נתן להם, כיון שנתן להם כל צרכיהם התחילו מהרהרים ואומרים ה'ש ה' בקרבנו אם אין, אמר להם הקב"ה הרהרתם עלי, חייכם שאני מודיע לכם, הרי הכלב בא ונושך אתכם, ואיזה זה עמלק שנאמר ויבוא עמלק, ע"כ.

מבואר בזה שישראל היו אז רפויים באמונתם ולאחר כל האותות והמופתים שעשה להם ה' במצרים ובקריעת י"ם, וגם הטיב להם הקיפם בענני כבוד, הווריד להם את המן, לאחר כל אלה קפמנו עדיין באמונת ה', והיו מסופקים בלבם בהשגחת ה' עליהם אם יש ה' בקרבם אם אין, ואם אמנם שראו בעיניהם כל הגדולות

6

ובמכילתא איתא, על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין, ר' יהושע אומר, אמרו ישראל אם יודע מחשבות שבקרבנו נעבדנו, ואם לאו לא נעבדנו, (כ"ה ג"ה הגר"א וכ"ה במדרש רבה), נראה מזה שהיו נ"כ כאלו שהסתפקו אם הקב"ה יודע מחשבות לבם, ולכן ע"י מלחמת עמלק שבאה עליהם על נסותם את ה' כמבואר לעיל, והיה מתחלף המצב מנצחון לגפילה ע"י הסתכלותם כלפי מעלה והשתעבדות לבם לאביהם שבשמים, נוכחו מזה לדעת שאמנם יודע הקב"ה מחשבות לבם, ויהיה בענין זה של, "כאשר ירים משה ידו וכי" להוכיח להם בבירור גם על מחשבתם זאת.

ויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מדה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים, היינו דעכשיו במלחמת עמלק ראו ישראל שהמלחמה היתה למראית עינים קרוב לדרך הטבע, שפעם ניצחו ישראל ופעם ניצח עמלק, וגם לאחר נצחונם של ישראל רק החליש יהושע אותו, אבל עדיין נשאר עמלק עם חזק, ולא כמו שעשיתי עמכם עד הנה נסים יוצאים מגדר הטבע — אבל כתוב זאת לזכרון, כי מחה אמחה את שמו מתחת השמים, ולעתיד לא ישאר זכרו כלל וכלל, כי עכשיו במלחמה זו של עמלק היה רק כדי לחזק את ישראל באמונתם בה', ולהוציא מלבם הרחוקותם ומחשבתם שהיו תולים כל מעשי ה' ונפלאותיו בכוחו של משה או של המטה, והיה מהצורך להראות להם בבירור כי רק יד ה' עשתה כל זאת, אבל סו"ס יבוא יומו של עמלק ואכלה אותו כליל מהעולם.

ויבן משה מזבה ויקרא שמו "ה' נסיו", כלומר זאת המלחמה הראתה לכל כי רק ה' לבדו הוא נסיו, והוא העושה על ידי כל הנסים הללו, לא אנחנו העושים, לא אני ולא אהרן ולא בכח המטה, כי אנו כולנו רפה ידים ואין אונים לעשות מדעתנו שום דבר קטן או גדול, אלא אך ורק הקב"ה לבדו הוא העושה לנו כל הנסים והנפלאות.

ומלבד מה שביארנו דמלחמת עמלק היתה להראות להם כי הכל מעשי ה' המה ולהוציא טעותם מלבם, היה בזה ג"כ מדה במדה ממש לפי התנהגותם ומצבם, דכמו שהם היו מפקפקים אם יש ה' בקרבם, ואם כל הנסים והנפלאות המה מעשי ה' או שנעשו ע"י משה או בכח המטה כמבואר לעיל, כך היה בביאת עמלק עליהם לגמול להם כמדתם, ודנה על עמלק נאמר, "ולא ירא אלקים", ולכאורה מה זה חידוש על עמלק לאמר שלא היה ירא אלקים, אמנם באמת זה חידוש גדול ועזות גדולה עד למאוד, ולאחר קריעת ים סוף פחדו ורעדו כל האומות מפחד ה' אשר הראה גבורותיו ונפלאותיו לישראל, כמו שנאמר שמעו עמים ירגזון חיל

לעשות נסים, כמו שהזרתם עד עכשיו, לכן אקח גם את המטה אתי ונעלה אני ואהרן על ראש הגבעה כדי שלא נהיה נמצאים אצלכם כלל במלחמה זו, ואתם בעצמכם תהיו מוכרחים להלחם בעמלק על ידי תפלתכם ותשובתכם ושעבוד לבכם לה', ומזה תראו שרק ע"י זה הנצחון את אויבכם, ועל זו הכונה אמר משה ליהושע שהוא יצא להלחם בעמלק, ומשה עלה עם המטה ראש הגבעה, והסתלק בפועל ממלחמה זו.

ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק ומשה ואהרן וחור עלו ראש הגבעה, היינו גם אהרן שאף הוא השתתף עם משה בכל האותות והמופתים, וגם הוא השתמש בהמטה במעשה הנסים, ולא עוד אלא שגם תור שהיה גדול הדור, ועליהם אמר משה בעלותו ע הו סיני ואהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אליהם, שניהם עלו יחד עם משה ראש הגבעה והסתלקו עכשיו מתוך העם בעת המלחמה עם עמלק.

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק, ובמשנה (ר"ה כ"ט א') אמרו, וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו נופלים, וירי משה כבדים ויקחו באו וישמע תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תפכו בידיו וגו', ובמדרש אמרו ע"ז, כאילו כדים של מים תלוים בידי, ובוה הראו להם לישראל כי אין כח במשה אפילו להחזיק את ידיו לעוררם לחפלה, וכי ידיו של משה לא עושות מלחמה ולא שוברות מלחמה, אלא הכל תלוי רק בהם בעצמם ובכל עת ורגע משתנה המצב, פעם הנצחון לישראל ופעם לעמלק, והכל לפי מצב הסתכלותם כלפי מעלה והשתעבדות לבם לאביהם שבשמים, אם מתחזקים בתשובה ותפלה — כמו שמשה מראה להם בהרמת ידיו כלפי מעלה

— אז מתגבר יהושע ואנשיו, ואם מתרופפים, אז מתגבר עמלק ואנשי מלחמתו, ועכשיו ראו שאין חכמה ואין עצה ואין תבונה, כ"א לשעבד לבם לאביהם שבשמים, כי אין כאן משה ולא אהרן, ואין כאן המטה, וידיו של משה לא רק שאין עושות שום נסים וגבורות אלא אדרבא נעשו ידיו כבדים עד שאהרן וחור תומכים את ידיו, וכל זה ה"ה להראות להם לישראל כי הכל הוא מיד ה', ותלוי רק בהם ובמעשיהם.

13

6

6

4

3

36

4

46

51

6

11

16

4

4

3

36

4

44

(7)

14

ש

אחז יושבי פלשת, או נבהלו אלופי אדום אילי
 מואב יאחזמו רעד נמוגו כל יושבי כנען, וכמו
 שאמרה ג"כ רחב למרגלים, כי שמענו את
 אשר הוביש ה' את מי ים סוף וגו' וימס לבבנו
 ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם, וכמה שבא
 עמלק עכשיו להלחם בישראל, הראה בזה
 לעיני העולם שאין פחד אלקים לנגד עיניו,
 וכאילו ח"ו כל אלו הנסים אינו מעשה ה' אלא

6

בא ונושך אתכם, ואיזה זה זה עמלק וכו'
 הנה דימה את עמלק לכלב ולא דימה אותו
 לנחש או לשאר מזיק, משום שהוא העיז פניו
 ככלב כנגד כל עמי הארץ שיראו מישראל
 בראותם כי ה' הולך עמם ולוחם מלחמותיהם,
 ועמלק התחוצף כנגדם בעזות פנים לעיני האומות,
 ובכחינה זו מדמה אותו לכלב, כמו שכתוב
 והכלבים עזי נפש, וכן אמרו בגמ' (ביצה כל ב)
 שלשה עזים הם וכו', כלב בחיות, — ובוה
 נענשו ישראל מדה כנגד מדה, דכמו שהם
 פקפקו ולא האמינו בשלימות אם יש ה' בקרבם,
 כמו כן הביא עליהם את עמלק שהכחיש במעשה
 ה', ולא ירא אלקים, והיה בזה במדה שהרתרו
 הם במעשי ה' ונפלאותיו; נמצא והיה במלחמת
 עמלק הו' עונש במדה לפי חטאם, והו' שע"י
 מלחמה זו ומחלכה נתברר להם בעין כי רק ה'
 לבדו הוא הנלחם להם, וזהו שקרא משה את
 המזבח, ה' נסיי, וכמבואר לעיל.

משה בנח כשפיו עשה את כל אלה, (עי' להלן
 ריש פ' יתרו מה שהבאנו ע"ז ממדרש אסתר), ולכן
 |בא גם הוא כשפיו להלחם בישראל, וכמו שהביא
 רש"י עה"פ בחר לנו אנשים (י"ז ט): שידעין
 לבטל כשפים לפי שבני עמלק מכשפין היו
 עכ"ל, וכן הוא בילקוט (חבקוק חקס"ד), כשפן
 גדול היה עמלק עיי"ש, אם כן רשע ופושע
 גדול היה מה שבאותו זמן ובאותו מצב של כלל
 ישראל, העיז הוא לבוא להלחם כנגדם, ועל זה
 מתאים לומר עליו, "ולא ירא אלקים", היפוך
 כל האומות שנבהלו ונרעדו מפחד ה' ומהדר
 גאוונו; ובכחינה זו מדמה את עמלק לכלב, כמו
 שהביא רש"י מהמדרש (הג"ל בריש דברינו)
 עה"פ ויבוא עמלק: סמך פרשה זו למקרא זה
 לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם
 ואתם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין, חייכם
 שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקין אלי
 ותדעון היכן אני, משל לאדם שהרכיב בנו על
 כתפו וכו', אמר לו אביו אינך יודע היכן אני,
 השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו, ע"כ, וכ"ה
 לשון הפסיקתא הנזכר לעיל: א"ל הקב"ה
 הרהרתי עלי חייכם שאני מודיע לכם, והרי הכלב

21

26

8